

Independent educational activity means an independent work as a result of individual independence (control work, report, term paper and so on) that also influences an acquisition of abilities and skills of work according to an individual educational trajectory.

Planning an own individual educational trajectory in the process of studying, a student needs to co-operate with a teacher, that plays role of a tutor, adviser, consultant, capable to organize the professional activity by such methods as to teach students to carry responsibility for their independent decision of personal and educational programs on itself, so that to come to an absolute independence through co-operation with a teacher. A teacher gives help to every student individually applying different forms of organization of independent work, such as: games, discussions, project works, presentations, writing of an essay and other activities that considerably promotes their motivation and interest to the studying in general.

From this position it is necessary to approach the organization of teacher's of Humanities independent activity according to the individual educational trajectories.

ПРОЕКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЕКТОРІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Литвиненко С.А., Долинський Б.Т.

У статті представлено різні підходи вітчизняних і зарубіжних науковців щодо визначення феномена «індивідуальна освітня траєкторія»; розглянуто метод проектування й розробки індивідуальної освітньої траєкторії під час навчання майбутніх учителів гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія, вчителі-гуманітарії, проектування індивідуальної освітньої траєкторії.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАЕКТОРИИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН

С.А.Литвиненко, Б.Т.Долинский

В статье представлены различные подходы отечественных и зарубежных ученых к сущности трактования понятия «индивидуальная образовательная траектория»; рассмотрен метод проектирования и внедрения индивидуальной образовательной траектории в процесс обучения будущих учителей гуманитарных дисциплин.

Ключевые слова: индивидуальная образовательная траектория, учителя-гуманитарии, проектирование индивидуальной образовательной траектории.

PLANNING OF INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY IN THE PROCESS OF FUTURE TEACHERS' OF HUMANITY EDUCATION

The article presents various approaches of home and foreign scholars to the essence of the notion “individual educational trajectory”; the method of planning and implementation of individual educational trajectory into the process of future teachers of Humanities education has been examined.

Key words: *individual educational trajectory, teachers of Humanities, planning of individual educational trajectory.*

Постановка проблеми. Перед викладачами вищих педагогічних навчальних закладів постає завдання підготовки майбутніх учителів, зокрема гуманітарних дисциплін, до застосування індивідуальних освітніх траєкторій у подальшій діяльності, оскільки головною метою системи сучасної освіти є її орієнтація на учнів, на задоволення їхніх індивідуальних освітніх потреб. Навчання за індивідуальними освітніми програмами сьогодні є актуальним завданням, оскільки саме індивідуальна освітня траєкторія лежить в основі концепції профільної освіти. Використання індивідуального навчального плану дозволяє реалізувати різні особистісні освітні потреби учнів, їхніх родин, установ професійної освіти і загальноосвітніх установ різних видів.

Аналіз оганнїх публікацій. Зазначимо, що проблема визначення поняття «індивідуальна освітня траєкторія» була предметом дослідження багатьох науковців (К. Александрова, А. Воронцов, Т. Ковальова, Н. Рибалкіна, О. Тубельський, А. Хуторський та ін.), які наголошували на тому, що індивідуальні освітні траєкторії формуються в освітньому просторі. Структура освітнього простору в загальнотеоретичному і методологічному аспектах докладно розглядається в роботах В. Афанасьєва, А. Бодальова, С. Болдирєвої, Н. Боритко, Н. Нікулїної, І. Шендрика та ін. Проблему проектування та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій розглядали у своїх роботах К.Олександрова, Г.Прозументова, Н.Рибалкіна, Н.Суртаєва, І.Якиманська та ін.

Мета статті. Аналіз поглядів науковців щодо сутності трактування поняття «індивідуальна освітня траєкторія»; визначення методу проектування її розробки індивідуально-освітньої траєкторії у процесі навчання майбутніх учителів гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Індивідуальна освітня траєкторія, за А. Хуторським, — це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного учня в освіті. Під особистісним потенціалом учня тут мається на увазі сукупність його здібностей — діяльнісних, пізнавальних, творчих, комунікативних та ін. Процес виявлення, реалізації та розвитку цих здібностей відбувається в ході освітнього руху учнів індивідуальними траєкторіями. Тобто, якщо виокремити конкретні особистісні здібності учнів як орієнтири для здійснення ними освітньої діяльності з кожного навчального предмета, то шлях засвоєння цих предметів буде визначатися не стільки їх логікою, скільки сукупністю особистісних здібностей кожного учня. Головна роль серед цих здібностей буде належати тим, завдяки яким учень створює нові освітні продукти, тобто творчим здібностям. Отже, науковець розглядає індивідуальну освітню траєкторію як усвідомлений і узгоджений з педагогом вибір основних компонентів своєї освіти: змісту, цілей, задач, темпу, форм і методів навчання, особистісного змісту освіти, системи контролю та оцінки результатів [6].

Ю. Юдіна визначає сутність і зміст поняття «індивідуальна освітня траєкторія», трактуючи його як вибір та самостійне здійснення віково-адекватних і позавікових видів діяльності, що вимагають осмисленого освоєння і застосування соціального, культурного досвіду. При цьому, на думку авторки, становлення індивідуальних освітніх траєкторій учнів потребує розгортання педагогічних факторів за допомогою реалізації сукупності організаційно-педагогічних умов, пов'язаних з орієнтуванням та активізацією віково-адекватних і позавікових видів діяльності учнів у їх взаємозв'язку [5].

Зарубіжні дослідники (Gravemeijer, Simon) вважають, що вивчення освітньої траєкторії – це опис мислення учнів, як вони вчаться задля досягнення конкретних цілей в певній галузі. У більш конкретному плані вивчення траєкторії – це передбачений шлях через безліч навчальних завдань, спрямованих на вироблення психічних процесів або дій для просування учнів в конкретній предметній галузі. При цьому вони зазначають, що в цьому процесі важливими є три елементи: ряд поставлених цілей, чітко визначена стежка через навчальний план, уздовж якого можна допомогти студентам досягти зазначеної мети, і послідовний набір навчальних дій або завдань, дібраних для кожного студента індивідуально. В ході взаємодії зі студентами, викладачі також повинні розглядати свої дії з погляду студентів. Проектуючи освітню траєкторію, викладачі повинні встановити цілі, яких треба досягти в кінцевому результаті, а для цього вони повинні бути теоретично підготовленими.

Отже, науковці по-різному підходять до трактування поняття «індивідуальна освітня траєкторія», проте всі вони зазначають, що це цілеспрямована освітня програма, яка враховує освітні потреби, індивідуальні можливості та здібності кожного студента.

Наразі в Україні набуває все більшої актуальності думка, що до кожного учня слід шукати особливий підхід і сприймати як людину, спроможну самостійно вирішити, які знання для неї важливі, а які – ні. Саме такий підхід передбачає розробка індивідуальної освітньої траєкторії розвитку для кожної дитини.

За С. Воробійовою зазначаємо, що в стадії розробки індивідуальної освітньої траєкторії студент виступає: 1) як суб'єкт вибору диференційованої освіти, запропонованою освітньою установою; 2) як «неформальний замовник», «пред'являючи» (при стартовому діагностуванні) тому, хто проектує для нього, освітню програму – індивідуальну траєкторію, свої освітні потреби, пізнавальні та інші індивідуальні особливості; на стадії реалізації студент виступає як суб'єкт здійснення освіти, в цьому разі особистісно-орієнтований освітній процес реалізується як індивідуальна освітня траєкторія за умови використання функціональних можливостей педагогічної підтримки, оскільки саме підтримка студента в освітньому процесі трансформує особистісно-орієнтований освітній процес в індивідуальну освітню траєкторію. Зміст індивідуально-освітньої траєкторії визначається освітніми потребами, індивідуальними здібностями і можливостями студента (рівнем готовності до освоєння програми), змістом програми.

Розглянемо етапи організації учителем освітньої діяльності, що забезпечує індивідуальну освітню траєкторію учня, і як і вміння повинні опанувати майбутні вчителі гуманітарних дисциплін з метою застосування їх у подальшій професійній діяльності.

1-й етап. Діагностика вчителем рівня розвитку та ступеня виразності особистісних якостей учнів, необхідних для здійснення тих видів діяльності, що властиві певній освітній сфері або її частині.

2-й етап. Фіксування кожним учнем, а потім і вчителем, фундаментальних освітніх об'єктів в освітній сфері або її теми з метою позначення предмета подальшого пізнання.

3-й етап. Вибудовування системи особистого ставлення учня до майбутньої освітньої сфери або теми, що має вивчатись. Освітня сфера постає перед учнем у вигляді системи фундаментальних освітніх об'єктів, проблем, питань, «поглядів».

4-й етап. Програмування кожним учнем індивідуальної освітньої діяльності стосовно «своїх» і «загальних» фундаментальних освітніх об'єктів. Учень за допомогою вчителя виступає в ролі організатора своєї освіти: формулює цілі, добирає тематику, прогнозує свої кінцеві освітні продукти та форми їх представлення, складає план роботи, добирає засоби та способи діяльності, встановлює систему контролю й оцінки своєї діяльності.

5-й етап. Діяльність з одночасної реалізації індивідуальних освітніх програм учнів і загальноколективної освітньої програми.

6-й етап. Демонстрація особистих освітніх продуктів учнів та їх колективні обговорення. Уведення вчителем культурних аналогів учнівських освітніх продуктів, тобто ідеальних конструктів, що належать досвіду та знанням людства: понять, законів, теорій та інших продуктів пізнання.

7-й етап. Рефлексивно-оцінний. Виявляються індивідуальні й загальні освітні продукти діяльності (у вигляді схем, концептів, матеріальних об'єктів), фіксуються та класифікуються застосовувані (репродуктивно засвоєні або творчо створені) види та способи діяльності. Одержані результати зіставляються з цілями індивідуальних і загальних колективних програм занять [1].

Вслід за Н.Кемеровою зазначаємо, що проектування індивідуальної освітньої траєкторії навчання — це конструктивна пізнавальна діяльність, яка спрямована на розвиток особистості студента, що забезпечує придбання їм досвіду виконання специфічних особистісних функцій: свідомий вибір, цілепокладання, самореалізація, соціальна відповідальність та ін. Авторка зауважує, що студент визначає індивідуальний сенс, ставить цілі, проектує етапи власної пізнавальної діяльності. Це сприяє розвитку мотивації навчання, внутрішньої та зовнішньої самоорганізації майбутнього спеціаліста, здатність побудови траєкторії самонавчання. Будь-яка діяльність неможлива без усвідомлення мотиву, тим більше навчання, якщо ми прагнемо забезпечити його ефективність в досягненні поставлених цілей. Тільки активна, вмотивована, особистісно-значуща діяльність майбутніх учителів є запорукою успішного формування освітніх продуктів, завдяки чому студент стає суб'єктом і продуктом власної освіти [3].

Авторка відзначає декілька етапів застосування індивідуальної освітньої траєкторії у навчанні: 1) діагностичний; 2) цілеспрямовуючий; 3) мотиваційний; 4) експериментально-пізнавальний; 5) контролювальний або оцінний. Натомість, зазначає дослідниця, випускники шкіл не в змозі використовувати навіть прості традиційні засоби навчання, не говорючи про здатність до рефлексії й самоорганізації, тому необхідно готувати студентів до застосування й розробки індивідуальних освітніх траєкторій з першого року навчання.

У ході здійснення індивідуальної траєкторії кожний студент пропонує власні ідеї, розробляє моделі, займається проектною діяльністю, самостійно чи за допомогою викладача вибирає способи, види діяльності, форми контролю, тобто сам планує свою освітню діяльність.

Застосовуючи метод проектування індивідуальної освітньої траєкторії для майбутніх учителів, зокрема гуманітарних дисциплін, дуже важливо використовувати різні види діяльності, такі, як проектні методи, проблемні завдання, які сприяють максимальній активності, а також надають свободу творчості студентів (Дж. Літл, Р. Вернінг).

Зазначимо, що учитель-гуманітарії вирізняються більш розвинутою творчою увагою, що пов'язано насамперед із різними способами пізнання, а також з тим, що в них оперує образне мислення, вміння зосереджувати свою увагу на розвитку емоційної сфери учнів. Майбутні фахівці, що успішно оволодівають гуманітарними професіями, мають справу здебільшого з наочною інформацією відповідно до особливостей правої півкулі, яка за своєю природою є «емоційною» та «інтуїтивною», здатні розрізняти інтонації, музичні тони, мелодії, «відчуття» слів, форми, кольори, значення. Гуманітарії також вирізняються широтою пізнавальних та естетичних інтересів, більш комплексним, емоційно-чуттєвим сприйняттям, ерудованістю, «чуттям» мови, оригінальним та панорамним мисленням, багатим словниковим запасом, вмінням правильно його використовувати тощо [2]. Таким чином, майбутній учитель гуманітарних дисциплін вчиться враховувати індивідуальні інтереси кожного учня, способи роботи з навчальним матеріалом, а також застосовує різні види діяльності, що є невід'ємною складовою під час проектування індивідуальної освітньої траєкторії учня.

Література:

1. Демчук Ю.В. Індивідуальна освітня траєкторія як фактор професійного самовизначення обдарованих учнів. – [Електронний текст]. – Режим доступу: http://ndcsioippo.at.ua/_fr/0/Demchuk.pdf
2. Зелена І. О. Педагогічні умови формування естетичного світогляду майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інна Олександрівна Зелена. – Черкаси, 2011. – 265 с.
3. Кемерова Н. С. Проектирование индивидуальной траектории обучения иностранному языку в техническом вузе – [Електронний текст]. Режим доступу: <http://vestnik.tspu.ru/files/PDF/articles/kemerovans.53572922010.pdf>
4. Собина Т. А. Технология проектирования индивидуальной траектории обучения математике/ Т. А. Собина // Мир науки, культуры, образования: научный журнал. – 2009. – № 5 (17). – С. 242-247.
5. Юдина Ю. Г. Педагогическое обеспечение становления индивидуальных образовательных траекторий учащихся 5-7 классов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Юлия Геннадьевна Юдина. – Красноярск, 2005. – 247 с.
6. Хуторской А. В. Методика личностно-ориентированного обучения: Как обучать всех по-разному: [пособие для учителя] / А. В. Хуторской. – М. : Владос-Пресс, 2005. – 383 с.

*PLANNING OF INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY IN THE
PROCESS OF FUTURE TEACHERS' OF HUMANITIES EDUCATION*

S. A. Litvinenko, B. T. Dolinskiy

Abstract. *The teachers of higher pedagogical educational establishments have the task to prepare future teachers of humanitarian disciplines to the usage of individual educational trajectories in further activity cause a primary objective of the system of modern education is its orientation on students, satisfaction of their individual educational necessities. Today studying according to the individual educational programs is an actual task, as an individual educational trajectory is the basis of conception of profile education. The usage of individual curriculum allows to realize different personal educational necessities of students, their families, establishments of trade education and general establishments of different kinds.*

Foreign researchers (Gravemeijer, Simon) consider that the study of educational trajectory is description of thinking of students, as they study for the sake of achievement of certain aims in certain industry. In more certain plan of trajectory study is the envisaged way through the enormous amount of educational tasks, psychical processes or actions sent to making for advancement of students in certain subject industry. Thus they mark that there are three important elements in this process: a number of desired aims, a clearway through a curriculum to help students to attain the marked aim, and successive set of educational actions or tasks chosen for every student individually. Co-operating with students, teachers also must examine the actions from the point of view of students. Planning an educational trajectory, teachers must set aims to be attained in the end-point, and for this purpose they must be theoretically prepared.

Applying the method of planning an individual educational trajectory for future teachers of humanitarian disciplines, it is very important to use different types of activity, such, as project methods, problem tasks that assist maximal activity, and also give freedom to work of students (J. Little, R. Verning).

Thus, the future teacher of humanitarian disciplines studies to take into account individual interests of every student, methods of work with educational material, and also applies the different types of activity, that are an inalienable constituent during planning of student's individual educational trajectory.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «САМОСТВЕРДЖЕННЯ» У ПСИХОЛОГІЇ

УДК 159.923

Вознюк Ю. С.

Стаття присвячена питанню особистісного самоствердження. Теоретичний аналіз сконцентровано на сфері психологічної думки. Виявлено особливості підходів класиків зарубіжної психології та вітчизняних учених. Підсумовано трактування поняття самоствердження та його психологічні особливості.

Ключові слова: *самоствердження, ідентичність, Я-концепція, «Я-реальне», «Я-ідеальне».*